

Vzdělávání bez školy

Jaromír Coufalík

Obecně se uznává, že vzdělání zaměstnanců je důležitou konkurenční výhodou podniků i celých zemí. Proto většina podniků své zaměstnance vzdělává nebo aspoň jejich vzdělávání podporuje. To je v souladu se soudobou hlavní koncepcí vzdělávání – koncepcí celoživotního učení, která nahradila dlouho uplatňované (a leckde ještě i dnes přežívající) tradiční pojetí, podle něhož je vzdělávání určeno jen dětem a mladým lidem před jejich vstupem do zaměstnání.

V Evropě přispěly k rozvoji celoživotního učení úvahy a práce, které koncem roku 2000 iniciovala Evropská komise širokou diskusí o dokumentu Memorandum o celoživotním učení. Díky němu se totiž začaly mj. soustavněji promýšlet všechny způsoby vzdělávání: formální, ale i neformální a informální vzdělávání. Stručně řečeno se za formální vzdělávání považuje vzdělávání ve vzdělávacích institucích vedoucí i k získání uznávaných certifikátů a kvalifikací. Neformální vzdělávání probíhá vedle hlavních vzdělávacích systémů (např. na pracovištích) a zpravidla nevede k získání obecně uznávaného certifikátu. Informální vzdělávání je součástí běžného života a často je bezděčné, nikoliv záměrné (např. osvojování zásad a dovedností, péče o hygienu a zevnějšek).

KVALIFIKACE NENÍ JEN O CERTIFIKÁTECH

Navzdory existenci těchto různých způsobů vzdělávání však z minulosti stále přetrvává mylná představa, že kdo nemá certifikát o svém vzdělání, nic neumí. To má značné praktické důsledky. Nejen v tom, že člověk, který si osvojil odborné dovednosti jinde než ve škole, není považován za kvalifikovaného (a je tak hůř placen než kdyby měl certifikát), ale také v tom, že tito lidé mají fakticky uzavřenou cestu k dalšímu formálnímu vzdělávání, protože při přijímání k dalšímu (vyššímu) vzdělávání se zpravidla požaduje certifikát o dosavadním vzdělávání.

Nejde však jen o problém jednotlivce. Jestliže se týká větších počtů osob, brání to ve svých důsledcích zvyšování konkurenceschopnosti celých zemí. A vskutku nejde o zanedbatelnou věc. Podle studií Evropského centra pro podporu odborného vzdělávání EU (CEDEFOP) byla v roce 2002 v 25 členských zemích Unie třetina lidí ve věku 25–64 let považována za nekvalifikované nebo s nízkou kvalifikací (tj. se základním vzděláním). V Japonsku a USA, s nimiž EU soutěží, byl tento podíl výrazně nižší (v Japonsku 16 %, v USA 13 %). Podle odhadu je to v Unii v absolutním vyjádření kolem 100 milionů osob, což představuje značný potenciál. Česká republika vykazuje takový podíl lepší, než je průměr EU, avšak v ukazatelích konkurenceschopnosti se zpravidla pohybuje pod průměrem EU.

JAK PROKAZOVAT ZÍSKANÉ DOVEDNOSTI

Proto byly již před více lety v různých zemích (např. ve Velké Británii, v Nizozemí, v Řecku) zahájeny práce zaměřené na vytvoření systému uznávání dovedností osvojených neformálním vzděláváním. Objevily se první tzv. systémy APL nazvané podle anglického vyjádření Accreditation of Prior Learning. Jejich jádrem je vypracování a zavedení systému, který by lidem bez formálního osvědčení umožnil posoudit jejich dovednosti a v případě, že prokáží dovednosti odpovídající požadavkům na vydání certifikátu, jim certifikát vydat. Stručně řečeno jde o možnost získat vysvědčení bez školy.

Zmíněný systém uznávání dovedností má snadno popsateľný záměr, avšak jeho realizace je velmi náročná. Je totiž potřeba vytvořit síť míst, kde se mohou zájemci hlásit, k mnoha oborům a povoláním vypracovat standardy vědomostí a dovedností, ustavit týmy examinatorů z různých oborů a vyškolit je, vytvořit síť examinačních středisek, zavést potřebné právní úpravy apod. Navzdory časové, finanční a další náročnosti se však postupně systémy tohoto druhu začaly vyvíjet a zavádět. Přehled o situaci v zavádění systémů uznávání výsledků neformálního vzdělávání v jednotlivých evropských zemích poskytuje studie dostupná na www.ecotec.com, jejíž vypracování řídila renomovaná birminghamská organizace ECOTEC. Z ní je mj. patrné, že ve většině zemí se systém uznávání dovedností osvojených neformálním vzděláváním zavádí postupně, třeba podle jednotlivých oborů nebo povolání.

K vypracování takových systémů v některých zemích přispěly i tzv. pilotní projekty podporované z evropského programu na podporu inovací odborného vzdělávání Leonardo da Vinci.

NEFORMÁLNÍ UČENÍ U NÁS ZATÍM “V PLENKÁCH”

Také pro Českou republiku by bylo zavedení systému APL užitečné. Počet potenciálních zájemců o něj by se odhadem mohl blížit milionu osob. Loni byl schválen zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků

dalšího vzdělávání, který jako celek vstoupí v platnost od 1. července letošního roku. Jeho znění je dostupné mj. na webové stránce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v oddíle Dokumenty a na liště Zákony.

Zákon vytváří legislativní základ pro ověřování a uznávání dovedností získaných neformálním vzděláváním u nás.

Zavádění systému APL je u nás – podobně jako v jiných zemích významně podporováno ze zdrojů EU. V současné době se na národní úrovni řeší projekt UNIV – Uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení. Je to tzv. systémový projekt podporovaný Evropským sociálním fondem. Několikaletý projekt řídí Národní ústav odborného vzdělávání, na jehož webové stránce lze najít podrobnější informace. V rámci projektu se mj. vytváří síť škol, v nichž se zájemci mohou hlásit k ověření svých dovedností a mohou tam v rámci příslušných vzdělávacích programů získat případně chybějící dovednosti.

NÁRODNÍ SOUSTAVA KVALIFIKACÍ

Probíhající práce vyústí do vypracovaných kvalifikačních a hodnotících standardů. Kvalifikační standard vymezuje požadované dovednosti, které by měl člověk ucházející se o certifikát mít. Na těchto kvalifikačních standardech se pracuje v dalším projektu Národní soustava kvalifikací.

Hodnotící standardy pak určují kritéria a postupy hodnocení ověřovaných dovedností.

Projekt UNIV se ověřuje v šesti krajích (Jihočeském, Karlovarském, Ústeckém, Pardubickém, Olomouckém a Zlínském). Ve většině těchto krajů se do projektu začlenilo asi 10 středních škol, většinou odborných. To umožňuje rozložit síť škol po celém území kraje. V Moravskoslezském a Libereckém kraji se využívají již existující sítě Sdružení Svět vzdělávání a Centrum vzdělanosti Libereckého kraje. Výběr odborných škol na středoškolské úrovni je odůvodněn tím, že většina zájemců o uznání dovedností bude usilovat o získání výučního listu. Mezi výstupy projektu má být také přes 130 vzdělávacích programů.

V lednu 2007 se probíhajícími pracím věnovala např. krajská konference ve Zlínském kraji. Ukázala, že na výsledky projektu se zájmem čekají jak školy, tak i podniky. Zdá se tedy, že se postupně dočkáme uznávání dovedností získaných neformálním vzděláváním i u nás. Jak na konferenci vyjádřil Milan Hapal, vedoucí Centra celoživotního vzdělávání v Uherském Brodě, pomůže to i k tomu, aby "školy vystoupily ze svého skleníku uzavřeného školského prostředí do reálného světa."

Důraz na rozvoj systémů uznávání výsledků neformálního vzdělávání ve vzdělávací politice stále trvá. Prokazuje to například poslední dokument ze schůzky ministrů odpovědných za vzdělávání z členských zemí EU, která se konala v prosinci 2006 v Helsinkách a jejímž výsledkem je i tzv. helsinské komuniké. Jeho součástí jsou i zpřesněné priority vzdělávací politiky Unie. Opět je mezi nimi i uznávání neformálního a informálního vzdělávání. Snad i u nás se již letos dočkáme prvních reálných výsledků v tomto důležitém oboru.